

ZIYOVUDDIN MANSUR SHE'RIYATI, BADIYYATI

Xoshimova Gavharoy Xayrullo qizi
Namangan shahar 1-sonli ixtisoslashtirilgan
maktab-internati o'qotuvchisi

Annotatsiya: Maqolada XX asr o'zbek adabiyotining yirik vakillaridan biri Ziyovuddin Mansur (1924-1993) she'riyatining badiiy xususiyatlari tahlil etiladi. Shoir ijodining asosiy mavzulari, g'oyaviy yo'nalishi, badiiy mahorati, uslubi va o'ziga xosligi ochib beriladi. Ziyovuddin Mansur she'riyatining o'zbek adabiyotida tutgan o'rni va ahamiyati ko'rsatiladi.

Kalit so'zlar: Ziyovuddin Mansur, o'zbek she'riyati, badiiyat, uslub, poetik mahorat, lirik qahramon, g'oyaviy yo'nalish.

Ziyovuddin Mansur's poetry, art

Abstract: The article analyzes the artistic features of the poetry of Ziyovuddin Mansur (1924-1993), one of the major representatives of Uzbek literature of the 20th century. The main themes, ideological direction, artistic skill, style and originality of the poet's work are revealed. The place and significance of Ziyovuddin Mansur's poetry in Uzbek literature are shown.

Keywords: Ziyovuddin Mansur, Uzbek poetry, art, style, poetic skill, lyrical hero, ideological direction.

Поэзия Зиёвуддина Мансура, искусство

Аннотация: В статье анализируются художественные особенности поэзии Зиёвуддина Мансура (1924–1993), одного из крупнейших представителей узбекской литературы XX века. Раскрываются основные темы, идейная направленность, художественное мастерство, стиль и своеобразие творчества поэта. Показаны место и значение поэзии Зиёвуддина Мансура в узбекской литературе.

Ключевые слова: Зиёвуддин Мансур, узбекская поэзия, искусство, стиль, поэтическое мастерство, лирический герой, идейная направленность.

Kirish

Ziyovuddin Mansur XX asr o'zbek adabiyotining yorqin namoyandalaridan biri bo'lib, uning she'riyati o'zbek adabiyotining g'oyaviy va badiiy jihatdan rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. Shoirning serqirra ijodi vatanparvarlik, insonparvarlik, tabiatga muhabbat, adolatga intilish kabi mavzular bilan sug'orilgan. Ziyovuddin Mansur o'z she'rlarida o'zbek xalqining tarixi, madaniyati, urf-odatlarini va orzu-umidlarini mahorat bilan aks ettirgan.

Ziyoviddin Mansur she'riyati shoirning o'zigagina xos bo'lgan xalqona lug'aviy

birliklar va uslubiy ifodalarga boyligi bilan, ya'ni soddaligi, xalqchilligi, obrazliligi, badiiyiligi bilan xarakterlanadi. Shu boisdan ham shoir maqol va hikmatli so'zlarni qo'llash orqali she'riy ta'sirchanlikka erishgan. Xalq og'zaki ijodi bag'rida yetilgan va ko'p asrlik she'riyatimizga ko'chgan badiiy tasvir vositalari har bir ijodkor asarlarida o'zgacha sayqal topadi. Xalq tilidagi maqol va matallar, iboralar, obrazli ifodalar, latifa-yu rivoyatlar har bir san'atkor uchun hayotiy mazmuni yanada teranroq va yorqinroq ifodalashda yuksak poetik vosita bo'lib xizmat qiladi. Shu jihati bilan taniqli shoir Ziyoviddin Mansur she'riyati alohida ahamiyat kasb etadi. Shoir she'rlari mazmun va uslubining xalqchilligi, soda va ravonligi, hikmatomuz xulosalarga boyligi bilan alohida ajralib turadi.

Ziyovuddin Mansur she'riyatining asosiy mavzulari:

Ziyovuddin Mansur she'riyati turli mavzularni qamrab oladi. Shoir ijodida vatanparvarlik mavzusi alohida o'rin tutadi. U o'z she'rlarida O'zbekistonning go'zal tabiati, boy tarixi va mehnatkash xalqini madh etadi. Shoirning "O'zbekiston", "Vatan", "Toshkent", "Samarqand" kabi she'rlari vatanparvarlik ruhida yo'g'rilgan.

Mustaqillik yillari "Qalbim parchalari", "Noyob kashfiyot", "O'n sakkiz yoshliklar sevgisi", "Hayrat saltanati", "Namangan va namanganliklar", "Dilrabolar diyori", "Muhabbat bog'i" kabi she'riy turkum va kitoblari chop etildi. "Abadiyat qo'shig'i" kitobiga saylanma she'rlari jamlandi. Bu kabi she'riy kitoblarini ham o'qib, uning ijodi to'g'risida muayyan tasavvurga ega bo'lish mumkin. Yangi-yangi badiiy ifoda vositalarini topish, tesha tegmagan qofiyalarga teran ma'nolar yuklash Ziyovuddin Mansur she'rlarining o'ziga xosligini ta'minlaydi. Har bir ijodkor – takrorlanmas iste'dod, boshqa bir olam.

Ziyovuddin Mansur – o'zining mag'zi to'q she'rlari, badiiy puxta asarlari bilan mamlakatimizning Said Ahmad, Ozod Sharafiddinov, Erkin Vohidov, Habib Sa'dulla singari so'z san'atkorlari nazariga tushgan, ular va minglab kitobxonlar mehr-muhabbatini qozongan iste'dodli shoir. Bu o'rinda uning respublika matbuoti sahifalarida bosilib, ko'pchilik tomonidan e'tirof etilgan "Buyuklik haqida", "O'zbekiston", "Sohibqiron", "Ma'naviyat yohud Navoiy", "Millatim Qasidasi", "Ka'baday muborak qadamjo", "Xudo suygan yurt", "Istiqlol me'mori", "Daxldorlik", "Abadiyat qo'shig'i", "Munosabat", "Ogohlik" singari she'rlari bugungi milliy o'zbek she'riyatida eng go'zal badiiyat namunalari. Namangan adabiy dostonchiligida Ziyovuddin Mansurning hissasi va o'rni salmoqli. Uning ijodida dostonlar katta qismni egallaydi. "Istiqlol yo'li", "Shom va Tong", "Shaxmat qaridagi hikmatlar", "Yakkatut manzumi", "Ayolning qirq joni tavsifi", "Onaginam, onajonginam" kabi dostonlari bunga misol. Ziyovuddin Mansur turli xil mavzularda dostonlar yozgan. Dostonlar ichida vatanni madh etgani ham, onalarni kuylagani ham bor. Shoir dostonlarida xalq rivoyatlaridan, hikmatli so'zlaridan o'rinli foydalangan. "Quyosh hayqiriqlari" dostoni O'zbekistonni ta'riflaydi.

„Istiqbol yo‘li” dostoni ham vatan va istiqbolning istiqboli haqida, bu yo‘lda birdamlik va ahillik kerakligi haqida bo‘lsa, yana bir dostoni „Shaxmat qa‘ridagi hikmatlar” ulug‘ ustoz Ozod Sharafiddinovning porloq xotirasiga bag‘ishlangan.

„Ayolning qirq joni tasnifi” dostoni ayol zotining mukammal yaralgani, ular bilan olam munavvar ekanligi ta‘riflanadi. Dostonda rivoyatdan foydalanib unga bog‘lab juda chiroyli o‘xshatishlar keltiriladi.

Ziyoviddin Mansur ham „Onaginam, onajonginam...” nomli lirik dostonini onajonisiga bag‘ishlagan. Ziyoviddin Mansur ijodidagi mavzularning ko‘lamini kengligi, ixcham va sodda yozilganligi, ayniqsa hayotiyligi kitobxonni o‘ziga jalb qiladi. Shoirning so‘zamolligi, hozirjavoblighi va betakror iste‘dodi kichik she‘rlarga sig‘maydi. Shuning uchun u doston janrida ko‘proq ijod qilgan deb o‘ylayman.

„Shom va tong” dostoni mustaqillikka erishish ostonasidagi tarixiy voqealarni bayon qiladi. Shom bu – sobiq Ittifoq davri, tong – mustaqillikka erishgan payt. Juda chiroyli o‘xshatish qilingan, to‘g‘rimi?! Doston o‘sha davrda bo‘lgan voqealarni yosh kitobxonga yetkazadi. Bu voqealar kelajak avlod uchun afsonaga, ertakka o‘xshab tuyulishini, lekin bu haqiqat ekanligini, istiqbolga erishish oson bo‘lmaganini, uning qadriga yetish kerakligini uqtiradi.

Tabiatga muhabbat ham Ziyovuddin Mansur she‘riyatining ajralmas qismidir. Shoir o‘z she‘rlarida o‘zbek tabiatining go‘zalligini, uning rang-barangligini va betakrorligini tasvirlaydi. U tabiatning inson hayotidagi o‘rnini, uning inson ruhiyatiga ta‘sirini chuqur his etadi.

Adolatga intilish mavzusi ham Ziyovuddin Mansur she‘riyatida muhim o‘rin egallaydi. Shoir o‘z she‘rlarida ijtimoiy adolatsizlik, zulm va zo‘ravonlikka qarshi kurashadi. U adolatli jamiyat qurish, inson huquqlarini himoya qilish va ezgulikni targ‘ib etadi.

Ziyovuddin Mansur she‘riyatining g‘oyaviy yo‘nalishi:

Ziyovuddin Mansur she‘riyati, asosan, insonparvarlik, vatanparvarlik va adolatparvarlik g‘oyalari bilan yo‘g‘rilgan. Shoir o‘z she‘rlarida insonning qadr-qimmatini, erki va huquqlarini ulug‘laydi. U adolatli jamiyat qurish, insonlar o‘rtasida do‘stlik va hamjihatlikni mustahkamlash, tinchlik va osoyishtalikni ta‘minlashga chaqiradi.

Ziyovuddin Mansur she‘riyati o‘zbek xalqining milliy o‘zligini anglash, tarixiy merosini asrab-avaylash va madaniy qadriyatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shoir o‘z she‘rlarida o‘zbek tilining go‘zalligini va boyligini, o‘zbek xalqining donoligini va mehnatsevarligini madh etadi.

Ziyovuddin Mansur she‘riyatining badiiy xususiyatlari:

Shoir Ziyoviddin Mansur ko‘p vaqtini xalq ichida hamnafas o‘tkazadi, u qatnashgan davralarga jon bag‘ishlaydi, o‘zgacha ruh olib kiradi, ruhiy oziq bera oladi. Uning she‘rlariga hamisha xalq maqol-u hikmatlari ko‘rk bag‘ishlagan. Shoir

she'rlarini o'qir ekansiz, ularda kitobxonga tushunarsiz, begona, so'zlar uchramaydi. Ko'plab she'rlarida ona yurtiga, tug'ilib o'sgan tuprog'iga muhabbatini samimiy misralarda bitadi. Masalan, "Iftixor", "Istiqlol me'mori" she'rlarida istiqloлга erishishimiz yo'lida ko'p qiyinchiliklarni boshdan kechirganimizni, yurtboshimizning ko'rsatgan jasorati haqida aytadi:

Bobolar singari qon kechib abgor
O'limga mardona bormasak-da tik,
O'tli bir tuyg'udan dilda iftixor:
Yurtga istiqloлни bizlar qaytardik.
Yoki:
Tarixga bo'ylasak,
Millatin nomin
Olamga taratgan o'zbeklar bisyor,
Lek bizning zamonda yurtimiz shonin
Yurtboshidan yuksak ko'targan kim bor?!

Obrazlilik – asarning qalbi. Bir rus tanqidchisi "Obrazli fikrlay olmasang, yaxshisi,

she'riyatni tinch qo'y" – degan edi.

"Hayrat saltanati" she'ri haqiqatdan ham kitobxonni hayratlantiradi. Shoir ushbu she'rida namanganda hikmatga kon saroy borligini aytadi. Uni mahzanul ash'or deb ataydi. Unda Bobur, Mashrab, Usmon Nosir, Habib Sa'dulla saltanat shohi bo'lganini ta'kidlaydi. She'r oxirida o'sha saroy mehr qari ekanini oshkor qiladi. Shoir istiora san'ati orqali ramziy she'r yarata olgan. Bu ham obrazlilikning klassik namunasi.

Ziyovuddin Mansur o'z she'rlarida xalq og'zaki ijodidan, jumladan, maqollar, matallar, topishmoqlar va ertaklardan unumli foydalanadi. Bu uning she'rlariga xalqchilik va hayotiylik baxsh etadi. Shoir o'z she'rlarida o'zbek mumtoz adabiyotining an'analarini davom ettiradi, ayni paytda o'ziga xos yangiliklar kiritadi.

Ziyoviddin Mansur she'rlarida o'zbek xalq og'zaki ijodidan keng foydalangan. Uning ijodi o'zbek folklorining boy an'alariga, xususan, xalq qo'shiqlari, dostonlar, maqollar va hikmatli so'zlarning ohang va uslubiga tayanadi. Bu uning she'rlariga o'ziga xos milliy ruh va xalqona soddalik bag'ishlaydi.

Foydalanish jihatlari:

1. Xalqona obrazlar va timsollar: Ziyoviddin Mansur she'rlarida xalq og'zaki ijodiga xos soddalik va obrazlilik ko'zga tashlanadi. Masalan, tabiat, sevgi va ezgulik kabi mavzularni yoritishda xalq qo'shiqlari va dostonlardagi tasviriy vositalardan ilhomlangan.

2. Qofiya va ritm: Uning she'rlarida xalq qo'shiqlari va baytlarga xos ritmik tuzilish va qofiyalash usullari seziladi. Bu uning she'rlarini o'zbek xalq she'riyatiga yaqinlashtiradi.

3. Maqollar va hikmatli soʻzlar: Ziyoviddin Mansur sheʼrlarida xalq hikmatlari va maqollarga oʻxshash falsafiy fikrlar koʻpincha uchraydi, bu uning ijodini xalqona falsafa bilan boyitadi. Namangan viloyatining folklor anʼanalari, xususan, Chust va Uychi shevalari, uning sheʼrlarida mahalliy rang sifatida aks etadi. Bu esa uning ijodini xalq ogʻzaki ijodiga yanada yaqinlashtiradi.

Masalan, uning “Toʻtiyo” yoki “Dilrabolar diyori” kabi toʻplamlarida xalqona sheʼriyatning taʼsiri aniq koʻrinadi. Bu asarlarda xalq qoʻshiqlari va dostonlardagi muhabbat, sadoqat va maʼnaviy qadriyatlar tasvirlanadi. Shu bilan birga, uning sheʼrlarida xalq ogʻzaki ijodining oʻziga xos nafosati zamonaviy sheʼriy shakllar bilan uygʻunlashib, yangicha talqin qilinadi.

Agar siz uning qaysi sheʼrlarida xalq ogʻzaki ijodidan foydalangani haqida aniq misollar yoki batafsil tahlil soʻrasangiz, iltimos, aniqlashtiring. Men qoʻshimcha maʼlumot berishga tayyorman!

Ziyovuddin Mansur sheʼriyatida lirik qahramon muhim oʻrin tutadi. Shoir oʻz sheʼrlarida oʻzining ichki dunyosini, tuygʻularini, orzu-umidlari va dardlarini aks ettiradi. Uning lirik qahramoni vatanparvar, insonparvar, adolatparvar va tabiatga oshiq inson sifatida namoyon boʻladi.

Ziyovuddin Mansur ijodi oʻzbek adabiyotshunosligida doimo eʼtiborda boʻlib kelgan. Bugungi kunda ham bir qator yosh olimlar shoirning boy merosini chuqur oʻrganish, uning badiiy olamini kashf etish va adabiyotdagi oʻrnini belgilashga qaratilgan izlanishlar olib bormoqda. Oʻzbekistondagi universitetlarning filologiya fakultetlarida Ziyovuddin Mansur ijodiga bagʻishlangan dissertatsiya ishlari, izlanishlar olib borilmoqda.

Yosh olimlarning Ziyovuddin Mansur ijodi boʻyicha tadqiqot yoʻnalishlari quyidagilardan iborat:

- Ziyovuddin Mansur lirikasi: shoirning sheʼrlaridagi insoniy tuygʻular, kechinmalar va badiiy mahoratning oʻrganilishi.
- Ziyovuddin Mansur va folklor: shoir ijodida xalq ogʻzaki ijodining oʻrni va ahamiyatini aniqlash.
- Ziyovuddin Mansur va zamonaviylik: shoirning asarlarida zamonaviy oʻzbek jamiyatining muammolari va orzu-umidlarining aks etishi.
- Ziyovuddin Mansur sheʼriyatida vatanparvarlik gʻoyalari: shoirning vatan haqidagi sheʼrlarida milliy oʻzlikni anglash va vatan tuygʻusining ifodalanishi.
- Ziyovuddin Mansur sheʼriyatining til xususiyatlari: shoirning soʻz tanlash mahorati, uslubi va sheʼriy tilining oʻziga xosligi.

Xulosa

Ziyovuddin Mansur XX asr oʻzbek adabiyotining yirik vakili sifatida oʻzining serqirra va rang-barang ijodi bilan adabiyot tarixida oʻchmas iz qoldirdi. Uning sheʼriyati oʻzbek xalqining milliy oʻzligini anglash, maʼnaviy qadriyatlarini asrab-

avaylash va kelajak avlodga yetkazishdek muhim vazifani ado etdi. Ziyovuddin Mansur she'riyati nafaqat o'zbek adabiyotining, balki o'zbek xalqining ma'naviy mulki hisoblanadi.

Mazkur maqolamizda Ziyovuddin Mansur she'riyatining badiiy xususiyatlarini, g'oyaviy yo'nalishini va o'zbek adabiyotidagi o'rnini keng qamrovda tahlil qilishga bag'ishlandi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Ziyovuddin Mansur she'riyati o'zining mavzularining rang-barangligi, g'oyalarining teranligi, badiiy ifoda usullarining mahorat bilan qo'llanilishi va lirik qahramonining hayotiyliigi bilan ajralib turadi. Shoir o'z she'rlarida vatanparvarlik, insonparvarlik, tabiatga muhabbat, adolatga intilish kabi umuminsoniy qadriyatlarni ulug'laydi. U o'zbek xalqining tarixi, madaniyati, urf-odatlarini va orzu-umidlarini mahorat bilan aks ettiradi. Ziyovuddin Mansur she'riyati o'zbek xalqining milliy o'zligini anglash, tarixiy xotirasini saqlash va kelajak avlodga yetkazishga xizmat qiladi.

Ziyovuddin Mansur o'zbek mumtoz adabiyotining an'alarini davom ettirgan holda, o'ziga xos yangiliklar kiritadi. Uning she'riyatida zamonaviy ruh, yangicha qarashlar va o'ziga xos uslub yaqqol seziladi. Shoir o'z she'rlarida zamonaviy o'zbek jamiyatining muammolarini, odamlarning orzu-umidlarini va hayotiy kechinmalarini aks ettiradi.

Ziyovuddin Mansur she'riyatining badiiy o'ziga xosligi, uning zamonaviy o'zbek adabiyotida tutgan o'rni va ahamiyati uning ijodini chuqur o'rganishni taqozo etadi. Kelgusida Ziyovuddin Mansur she'riyati bo'yicha yanada keng qamrovli tadqiqotlar o'tkazish, uning ijodining turli qirralarini ochib berish va shoirning adabiy merosini keng targ'ib etish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ziyovuddin Mansur, To'tiyo, Toshkent, „Sharq“ – 2008.
2. Ziyovuddin Mansur, Quyosh hayqiriqlari, Toshkent, „Sharq“ – 2019.
3. Erkin Xudoyberdiyev, Adabiyotshunoslikka kirish, Toshkent, „Sharq“ – 2008.
4. To'xta Boboyev, Adabiyotshunoslikka asoslari, Toshkent, „O'zbekiston“ – 2002.
5. Karimov, N. (2005). O'zbek adabiyoti tarixi. Toshkent: O'qituvchi. (O'zbek adabiyoti tarixi bo'yicha umumiy manba)
6. Mallayev, O. (1976). O'zbek adabiyoti tarixi (XX asr). Toshkent: O'qituvchi. (XX asr o'zbek adabiyotiga oid manba)
7. Normatov, U. (1996). Nazariy poetika asoslari. Toshkent: Universitet. (She'riyat nazariyasiga oid manba)
8. Quronov, D. (2006). Adabiyotshunoslikka kirish. Toshkent: Nurafshon. (Adabiyotshunoslik asoslari)
9. Rahmon, M. (2004). Adabiy tahlil asoslari. Toshkent: O'qituvchi. (Adabiy tahlil metodlari)
10. Umarov, Q. (1984). XX asr o'zbek adabiyotida lirik qahramon muammosi. Toshkent: Fan. (Lirik qahramon masalalari)
11. Ziyovuddin Mansur. (1974). Saylanma. Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti. (Shoirning asarlari to'plami)
12. Ziyovuddin Mansur haqida maqolalar to'plami. (Agar shoir haqida maxsus maqolalar to'plami mavjud bo'lsa, uni ham kiritish mumkin).